A ZENE TUDÓSA

Szabolcsi Bence születésének nyolcvanadik évfordulójára

Középtermetű, nyájas ember volt, ősz bajusszal, mosolygós arccal. Augusztus 2-án lenne a nyolcvanadik születésnapja. Hatalmas életművet hagyott az utókorra: a zene tudományából. Dr. Szabolcsi Bence esztéta és zenetörténész abból a Bartók és Kodály példájára felkészült tudós nemzedékből való volt, amely a húszas évek tején tűnt fel a magyar szellemi életben, és amely az elmúlt több mint fél évszázadban lerakta és terebélyesítette a modern magyar zenetudomány alapjait. Amikor 1973. januárjában elhunyt, az egész zenei élet gyászolt.

Szabolcsi Bence Budapesten született. Először jogot és bölcsészetet tanult az egyetemen, ugyanakkor a Zeneakadémia növendéke volt. Kodály Zoltán kitűnő tanítványa. Újfalussy József szerint ott formálódott ki egyéniségének alapvetően zenei habitusa, amely később tudományos tevékenységét is áthatotta. Tanulmányait Lipcsében Hermann Albertnél fejezte be, s ott is szerezte meg a zenei doktorátust. Zeneetnológiai és dallamtörténeti tanulmányai, a régi magyar zenére vonatkozó kutatásai az egyik legkiemelkedőbb zenetudóssá tették. Magáénak vallotta Bartók és Kodály célkitűzéseit, és a megvalósításukhoz szükséges zenetudományi teendők java részét. Pályája elején a Nyugat hasábjain publikált, majd *társszerkesztője lett a Zenei Szemle című folyóiratnak. Dr. Tóth Aladárral együtt megszerkesztette az első jelentős magyar Zenei Lexikont. A kétkötetes mű egy enciklopédia eszmei és szervező funkcióját töltötte be. 1933-ban Baumgarten-díjjal jutalmazták. Munkásságában többször idézte Adyt: „Nem, nem urak. A magyar zenét nem úgy fogják megcsinálni, hogy ezennel beléfognak. Népdalcifrázatokkal, idegen melódiák piros-fehér-zöldre festésével, ügyes és fáradhatatlan kézzel ez nem fog sikerülni. Azt majd revelálni fogják nagy, a földön termett egész művészlelkek, holott talán mind-mind külföldi nagyok lelkén okultak. Meglesz ez, csak attól félünk, nem fogják megérteni őket." — írta Ady Endre 1905-ben a Magyar Közélet című lapban. Szabolcsi a következővel toldotta meg: „Mint annyi mindenben, itt is látója és hirdetője a jövőnek, a magyar zene jövőjének is, amelyet anynyian és annyiféleképpen jósoltak és vártak, anélkül, hogy a valósághoz híven megláthatták vagy elképzelhették volna." De Szabolcsi, a zenetudós korán megtalálta a helyes utat. Rendkívül gazdag tartalmú és haladó szellemű munkásságával számos tanítványt is nevelt. Csak néhány név: Kroó György, Bónis Ferenc, Breuer János... Az új magyar zene hazai és külföldi elismertetésében Szabolcsi elévülhetetlen érdemeket szerzett.

Írásai három nagy csoportba oszthatók. 1. Magyar zene-, vers- és irodalomtörténet. 2. Magyar és összehasonlító zenefolklór. 3. Általános zene- és stílustörténet. 1946. után széles körű közéleti és pedagógiai tevékenységgel egészült ki Szabolcsi munkássága. Akkor lett a Zeneművészeti Főiskola tanára. A Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává, majd rendes tagjává választotta: székfoglalójának Liszt Ferenc volt a témája. Kétszer tüntették ki Kossuth-díjjal: 1951-ben és 1965-ben. Ő lett a Bartók-archívum igazgatója. A Magyar Zeneművészek Szövetsége elnöke. Kitüntették a Munka Vörös Zászlórendjével, a Munka Érdemrend arany fokozatával. Herder-díjat is kapott. Igazgatta a Magyar Tudományos Akadémia zenetudományi intézetét és vállalta a Studió Musicologica főszerkesztői posztját. Az ő elnökletével működött a zenetudományi bizottság. Szabolcsi Bence állította össze az első teljes Bartók-bibliográfiát! Életrajza, a „Bartók Béla élete" 1956-ban jelent meg, utóbb több nyelvre lefordították. „Járásában volt valami ritmikusan ringó és egyben céltudatos — így emlékezett a mesterre. — De még jobban megnyilatkozott ez az erő gyakori fejvetésében: akik zongorázni látták, emlékezni fognak rá, hogy mozdulataiban, egy-egy kinyúlásában és megrezzenésében volt valami párducszerű, valami ragadozó és félelmetes" — írta Szabolcsi Bence a zseniről, mint egyéniségének egyik legavatatottabb elemzője.

A szerény, finom megjelenésű Szabolcsi Bencét már nem láthatjuk sem séta közben a budapesti Pozsonyi úton, ahol lakott, sem hangversenyeken. De él szellemi hagyatéka, gazdag életműve.

Kristóf Károly

Nézsai beszélgetés – művelődési gondok nyomában

A feltételek egy része az átlagosat messze felülmúlja, — egy termelőszövetkezet ahol a 350 ezer forint kulturális alap felhasználásában függetlenített közművelődési előadó segíthet. De a másik oldal eléggé siralmas: Nézsán és környékén, társközségeiben nincs olyan közművelődési intézmény, ahol egy komolyabb kulturális rendezvényt meg lehetne tartani.

Mégis, mi az, amit ebben a helyzetben tenni tudnak? A nemrégiben lezajlott NEB-vizsgálat tanúsága szerint kissé sok megy el kirándulásra, ebből az alapból fizettek például egy drága tanulmányutat, a számlákon nem csupán kulturális célú kiadásokat számoltak el, ritka a TIT-előadás. Persze, más mezőgazdasági üzemeknél sem sokkal rózsásabb a helyzet.

Koplányi György közművelődési előadót, a termelőszövetkezet KISZ-titkárát keresem — közben szinte kerekasztal-beszélgetés bontakozik ki. A „szóvivő" a területi pártvezetőség fiatal titkára, Zachar Kázmér.

— Régi nóta — de nem üres mentegetőzés! — nincs kultúrházunk. A másik nehezítő tényező a rossz közlekedés. Nem túlzás, hogy Vácra, de még Budapestre is könnyebb, érdemesebb bemenni, mint Rétságra. Tizenhét szocialista brigádunk van — ha már valamilyen utat szervezünk, kulturális programot akarunk biztosítani, akkor jobb odamenni, ahol a fodrászt is fel tudják keresni, bevásárolhatnak, egyéb ügyesbajos dolgokat elintézhetnek, és kulturált szórakozóhelyeket találhatnak. Rétságra vasárnap jóformán nulla a közlekedés.

— És a termelőszövetkezet autóbusza?...

Legyintés a válasz — rögtön a magyarázatát is megkapom. Ez az egy jármű rendkívül leterhelt: az óvodások szállításától iskolai és brigádkirándulásokon keresztül az asszonykórus fellépéséig és a sportoló fiatalok útjaiig mindent ezzel kell megoldani.

— Tudja, az a legbosszantóbb, hogy sok autóbusz áll a falu közepén — a különböző üzemek, gyárak munkásszállító járművei, de azokat még ritka és sürgős esetekben sem vehetjük igénybe. Kudarcot vallott az az igyekezetünk, hogy együttműködést keressünk velük — pedig sok helyre elmentünk személyesen is. Ők azt mondják, a dolgozóik számára biztosított a művelődés lehetősége — valóban, több helyen üzemi kultúrház van, előadások, ankétok. De arról elfelejtkeznek, hogy a buszok indulnak az ingázókkal, így ők lemaradnak szinte mindenről. Mi meg egyedül maradunk a körzet összes szervének támogatásában — csak a nézsai vegyes kórust segíti az ÁFÉSZ.

— Tudomásom szerint megalakították a szövetkezet művelődési bizottságát, de a folyamatos működése még hiányzik. Miben látják ennek az okát?

— Összefügg ez egy alapvető feltétel hiányával: hosszú ideje megoldatlan a nézsai körzet közművelődésének irányítása. Az állás be volt ugyan töltve, de sem képzettséggel, sem megfelelő népművelői adottságokkal nem rendelkezett a fiatalember. Ő volt a területi TIT-vezető is. Amúgy is új dolog még ez a bizottság, nehéz kialakítani a rendszeres tevékenységet. De valamit csak tettünk már!...

Valóban: növénytermesztési betanítottmunkás-tanfolyamot indítottak pár éve, minden esztendőben azóta is két-három-féle tanfolyam megy (nyúltenyésztésről, bogyósokról) a traktorosoknak második szakma szerzésére biztosítottak lehetőséget, a brigádok a kirándulások alkalmával nem csak cirkuszba és borozóba jutottak el. Legjobb a nógrádsápi közös fenntartású klub munkája, másutt sajnos, szűkös vagy hiányzik a megfelelő művelődési objektum.

A tervek nem hiányoznak. A beszélgetés során megtudom, a szövetkezet szakemberei szívesen vállalnak TIT-előadásokat, legtöbben még a tiszteletdíjat sem fogadják el érte. Nemrég szereztek be egy kisfilmvetítőt — azt tervezik, válogatni fognak megfelelő szakmai, munkavédelmi és egyéb tárgyú filmek között.

— A NEB-vizsgálat anyagában voltak olyan kérdések amivel nem értettünk teljesen egyet. Mert például a kiránduláson elfogyasztott közös vacsora költsége miért nem mehet a szociális-kulturális alap terhére?... Jobb, hamis számlát leadni mondjuk könyvekről?

— Természetesen nem, inkább a törvényes lehetőségeket kellene hatékonyabban kihasználni. Ebben segíthet az, ha folyamatossá válik a művelődési bizottság munkája, jobban megismerik az igényeket. A fiatal közművelődési előadó is tisztábban látja, mi a teendője, ha módszertani segítséget kér. Mindez nem csak félezer termelőszövetkezeti dolgozót érint, hiszen, ahogy többször elhangzott a körzetben ez az egyetlen gazdasági egység: sok család mindennapjait alakíthatja az itteni közművelődési tevékenység — kár lenne a művelődési ház felépültéig várni az átgondoltabb művelődési kezdeményezésekkel...

G. Kiss Magdolna

Egymilliárd rubel üdülőre

A szovjet szanatóriumokban, üdülőkben és turistaházakban egyidejűleg mintegy kétmillió ember pihenhet. Az elmúlt évben közel 50 millió vendégük volt ezeknek az intézményeknek. Mindez jól tükrözi a szovjet párt és kormány gondoskodását a dolgozók pihenéséről.

Egyre népszerűbbek az országban azok az üzemi gyógyüdülők, ahol a dolgozók a munka mellett állíthatják helyre egészségüket. Ezeknek a gyógyüdülőknek a száma jelenleg meghaladja a 2300-at.

A tizedik ötéves tervben a szakszervezeti üdülőhálózat rekonstrukciójára és fejlesztésére több mint egymilliárd rubelt fordítanak.

DECSI ILONA

Egyik lapján — kicsit a szecesszióra gondolok, amíg nézem — kibomlott hajú, önfeledt pucér nő táncol, talán a bibliai Salome. Odaképzelem a kérésére lehullt emberfejet. Odaképzelem Gustav Moreau múlt században festett Salome című ragyogó képét, a francia romantika pompás kellékeivel. De Klimt Juditja szintén dereng az emlékezetben. Noha itt megint más dologról van szó.

A táncolót körülállják, váltakozó érzéseket tükröznek az arcok. Izgatóan összetett Salome története és szerepe. Csakúgy, mint általában a nő helyzete a történelemben, akár a biblikus időktől modern korunkig. Ez a helyzet és szerep, természetesen, helyenként és koronként óriási változásokon megy át az évezredek, évszázadok során, de napjainkban is rejt még magában megválaszolandó kérdéseket, megoldandó gondokat.

Decsi Ilonát erősen foglalkoztatja a nők helyzete a társadalomban. Különösen az idősödő nők problémája, a magány szorításában élők gondja.

— Nagy gond idős embernek lenni — jegyzi meg. — Hiszen a valóban figyelmet érdemlő társadalmi erőfeszítések ellenére, távolról sem tekinthető megoldottnak az öreg és beteg emberek helyzete, akik munkaképességüket, egészségüket elveszítve bizonyos mértékig kiszolgáltatottá válnak körülményeiknek.

A művészházaspár: Decsi Ilona és Kéri Imre.

Decsi Ilona festő és grafikus 1950-ben született Budapesten. A Képzőművészeti Főiskolán 1972-ben végzett, festő szakon. Grafikusként dolgozik. Tagja a képzőművészek szövetségének, a művészeti alapnak, a fiatal képzőművészek stúdiójának.

Önálló kiállítása volt 1975-ben a Ferencvárosi Pincetárlat helyiségében, 1976-ban Balatonfüreden, 1978-ban Budapesten, 1979-ben Nyugat-Berlinben. Művei szerepelnek, többi között, a hódmezővásárhelyi, a szegedi, a hatvani közös tárlatokon. Hatvanban, ahol díjat is nyert, különösen szívesen állít ki a tájkép- és portrékiállításokon.

Öt magyar grafikus címmel július 26-án nyílt kiállítás a nyugatnémetországi Gronau Georg van Almsick galériájában, amely augusztus 23-ig tart nyitva. Az öt magyar grafikus: Decsi Ilona, Kéri Imre, Muzsnai Ákos, Püspöky István, Szemethy Imre. A házaspár el is utazik a holland határ mentén fekvő városba, tanulmányútra. Utána folytatják munkájukat a művésztelepen.

Decsi Ilona Salgótarjánban is a természeti, társadalmi témák megfogalmazásával foglalkozik. Az ember és környezete kapcsolatán belül, s összefüggésben a már emlegetett idős emberek — asszonyok — gondjával, úgy érzi, gyakran felmerül a magány.

— Sok házat szanálnak, ahonnan az emberek korszerű, de idegen környezetbe kerülnek — mondja. — A régi kapcsolatok felbomlanak, hosszú-hosszú ideig egymás közelében élő emberek elszakadnak egymástól. Marad az összkomfortos betonlakás. Önmagában, persze szép és jó ez a lakás. De nincs szomszéd, nincs kispad, nincs emberi kapcsolat. Az emberek nem kopogtatnak be egymáshoz, egymás mellett, de egymás nélkül élik hétköznapjaikat, legtöbbször ünnepeiket is. Úgy érzem, változtatni kellene ezen. Növelni lehetne az együttlét alkalmait. Többször kellene találkoznia az embereknek. Ezáltal a lakótelepek szorongató magányossága is oldódhatna, különösen az egyedül élőké. Valamenynyiünké.

(tóth e.)

Könyvekről

Az esti hajó

Fölöttem szállhatott *Tamás István*.

De lehet, hogy más vidéki városba tartott s ő sohasem utazott azon a járaton. Akkor még volt belföldi légijárat Budapest és Szombathely között is. Csaknem mindig az udvarunk és a kertünk alatt szállt el berregve a szürke gép a közeli város felé. Vártam, hogy feltűnjön az égen mint vízparti emberek a távoli hajót, vagy vasúti állomáshoz közellakók a messziről érkező gyorsvonatot. Fölöttünk már alacsonyan úszott, jobbra billentette szárnyait, megkezdte a lassú leereszkedést a söptei reptérre. Tisztán látszottak a számomra varázslatos betűk a szárnyain: HALI. Néha még az utasok fejét is láttam az ablakokban. Gyerekként, de nagyon szerettem volna repülni.

Később utaztam ezen a gépen. Dervadicsék vasúti őrházát ismertem föl a magasból, közel a góri erdő tengerzöld foltjához. A reptérben a gyepen döcögve állt meg a gép — nemsokára indult tovább Zalaegerszegre —, kopott Ikarusba szálltunk, amely a Kovács-szálló előtt rakott ki bennünket. Megérkeztem — először a magasból — Szombathelyre. Még járt a villamos. Azóta fölszedték a síneket, pedig most megint olcsóbb lenne, mint a benzinfaló helyi buszok.

Tamás István *Az esti hajó* című könyvét olvasom. Különös olvasmány. Például ezt írja az *Arcok a múltból* fejezet első emlékezésében: *„Dicsőbb véget szánnék a repülőgépeknek. Az igazi repülőgéphalál az lenne, ha utoljára még felzúgnának a motorok, a kerekek kilöknék maguk alól a földet, süvítve a magasba emelkednének, és eltűnnének az égen."* Csakhogy, a repülőgépek nem így halnak meg. Hogyan. Nem tudom. Tamás István sem mondja. Déry Tibor sem mondta, hogyan halnak meg a madarak? Ezek komoly kérdések. A létezés és az elmúlás ritkán megfogalmazott dolgaival függenek össze.

Mint ennek a fejezetnek egy másik gyöngyszeme, az *Öregasszony a magasban*. Varga Bözsi a Balatonba ölte magát. Ime, egy szorongóan egyszerű párbeszéd erről:

— *„Ismerte Tombor néni, a Varga Bözsit?*

— *Varga Bözsi... A másik hegyről, akinek napszámos volt az ura, az a sovány ember? Mi van vele?*

— *Köveket kötött magára, és beleugrott a Balatonba.*

Tombor néni nehezen feláll, kiszabadítja szoknyájának gyűrődéseiből a fokos nyelét, lassan odasántikál a nyúlketrec elé, néhány szál zöldet beigazgat a rácson, s így szól:

— *Hát akkor már az se él."*

Nemigen írnak manapság ilyen megdöbbentően messzevilágító tömörséggel a halálról. Tamás István hírlapi tárcanovelláiban, hiteles visszaemlékezéseiben az élet és az ember tiszteletére figyelmezteti olvasóját. *Az esti hajó* címadó tárcájában a sánta Géza télidőben kilocsant egy lavór vizet. Miféle vizet öntött ki? Így sajnálkozik: *„Nagyon szeretnék utánajárni ennek a dolognak, de aligha hiszem, hogy volna rá lehetőség. Nagy kár. Az igazán fontos dolgokkal manapság nem törődik senki."* A hajó fogadására hajdan összegyűlt kompániát régen szétfújta a történelem, voltak akiket elégettek közülük, mások bemocskolódva messzefutottak, többen nem élnek, s kitudja, mi lett még velük. De itt együttvannak még a jók a rosszakkal, a nemes a nemtelennel. Tamás Istvánnak nincs oka sajnálkozásra. Tudja amit a legnagyobbak tudnak, az élet úgynevezett kis dolgainak jelentőségét, a „jelentéktelen" pillanat értékét. Amelyekből, többi között, az ember élete fölépül.

Azt írja magáról: *„Ifjúkoromban, mint minden ifjú, csodáltam, hogy milyen érdekes a világ. Ma már nem csodálkozom, igyekszem inkább figyelmes lenni."* Szekszárdon született 1932-ben. Újságíróként veszi szemügyre a hazát és a világot. A hazán belül a Balaton-parti emberek életét külön is szeretettel figyeli. És különös tárgyilagossággal. Erről már a *Tizenhárom hónap* című könyve is meggyőzött. S Az esti hajó is újra meggyőz. Írásaival a Népszabadság hasábjain gyakran találkozunk. Ebben a könyvében a tárcanovellákon túl, könyvekről, írói-művészi arcokról, színházi órákról ír. Nem tudom, hogyan. Annyit tudok, mindannyiunknak kissé figyelmesebbnek kellene lennünk ezután.

S még annyit, úgy látszik, Tamás István könyvéről nem tudok recenziót írni. Csak olvasni tudom, gyönyörűséggel.

(Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1979.)

Tóth Elemér

Fodrászmúzeum

A fodrászipar történelmi tárgyait őrző, egyedülálló muzeális gyűjtemény berlini kiállítását nagy érdeklődés kíséri. Szerepelnek itt az időszámítás előtti III. évszázadtól kezdve, a XIX. századig különféle szépészeti, borbély- és fodrászati eszközök.

A több mint 3000 kiállítási tárgy között borotvák, parókafejek, fésűk, kefék, flakonok, bajuszkötők, különféle piperecikkek láthatók, továbbá néhány — különböző korokat megmutató — teljesen berendezett borbélyműhely is.